

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІННИЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ**

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT)

Кафедра туризму та готельно-ресторанної справи

ЗАТВЕРДЖЕНО

Рішення вченої ради

06.04.2026

протокол № 03, п. 8

ВВЕДЕНО В ДІЮ

Наказ від 06.04.2026 № 61

***КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА УКРАЇНИ /
CULTURAL HERITAGE OF UKRAINE***

РОБОЧА ПРОГРАМА

Ступінь вищої освіти	«бакалавр» /	«bachelor»
Галузь знань	G Інженерія, виробництво та будівництво /	G Engineering, manufacturing and construction
Спеціальність	G13 Харчові технології /	G13 Food technologies
Освітня програма	Харчові технології /	Food technologies

Розробник: Чорна Наталія, доктор історичних наук, професор.

Гарант освітньої програми «Харчові технології» - Фіалковська Лариса, кандидат технічних наук, доцент.

Обговорено та схвалено:

на засіданні кафедри туризму та готельно-ресторанної справи від 02.03.2026 р., пр. № 04;

на засіданні вченої ради факультету торгівлі, маркетингу та сфери обслуговування від 23.03.2026 р., пр. № 04.

Рецензенти: Кізюн Алла, кандидат географічних наук, доцент.

Мельничук Олег, доктор історичних наук, професор, декан факультету історії та міжнародних відносин Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Редактор: Фатєєва Т.
Комп'ютерна верстка: Шуляк Н.

Підп. до друку 21.04.2026 р. Формат 60x84/16. Папір офсетний
Друк ксероксний. Ум. друк. арк. 1,45.
Обл.-вид. арк. 1,13. Тираж 2. Зам. № 124.

Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ
21000, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ.

Мета вивчення освітнього компонента. В умовах незалежного державотворення, проголошення Україною європейських цінностей та прагнення інтегруватися в європейський культурно-цивілізаційний простір значно посилився інтерес до історичного минулого українського народу, виявлення та дослідження невідомих сторінок його історії. Потужною складовою формування ідентичності української нації є культурна спадщина, в якій акумулюються минуле і сьогодення, героїчні і трагічні сторінки історії. Набуваючи загальнодержавного значення, вона сприяє позитивним зрушенням у суспільній свідомості, формуванню і укріпленню національної ідентичності.

Відношення до культурної спадщини, яка збереглася до наших днів у вигляді різноманітних об'єктів, що мають універсальну історичну, наукову, культурну і мистецьку цінність, є одним із важливих показників культури. Збережена та належним чином репрезентована культурна спадщина – джерело зростання і духовного розвитку українського народу, формування спільної історичної пам'яті. Відтак, вивчення культурної спадщини України студентською молоддю набуває не лише пізнавального, але й очевидного практичного значення, виконує виховну, патріотичну та світоглядну функцію, є запорукою формування патріотично налаштованої, свідомої особистості, гідного громадянина своєї держави.

Таким чином, метою освітнього компонента «Культурна спадщина України» є ознайомлення студентської молоді зі зразками культурної спадщини українського народу, розширення обізнаності з історико-культурним його минулим та формування на цій основі всебічно розвинутої, гармонійної, а головне, національно свідомої, позбавленої навіяного попереднім періодом історії комплексу меншовартості, особистості.

Результатом вивчення освітнього компонента «Культурна спадщина України» для освітньої програми «Харчові технології» є формування комплексу компетентностей:

- інтегральна компетентність:

Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми технічного і технологічного характеру, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов у виробничих умовах підприємств харчової промисловості та ресторанного господарства та у процесі навчання, що передбачає застосування теоретичних основ та методів харчових технологій.

- загальні компетентності:

К 13. Здатність реалізувати свої права та обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини та громадянина в Україні.

К 14. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для забезпечення здорового способу життя.

К 14¹ Здатність ухвалювати рішення та діяти, дотримуючись принципу неприпустимості корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності. корупції та будь-яких інших проявів недоброчесності.

Програмні результати навчання здобувачів з навчальної дисципліни є наступними:

ПР 26. Формувати і відстоювати власну світоглядну та громадську позицію, діяти соціально відповідально та свідомо.

ПР 27. Зберігати та примножувати досягнення і цінності суспільства, вести здоровий спосіб життя.

Міждисциплінарні зв'язки: передумовою вивчення освітнього компонента «Культурна спадщина України» є наявність у здобувачів базових знань з історії України, історії української культури.

Освітній компонент розрахований на 180 годин / 6 кредитів та є нормативним.

Критерії оцінювання результатів навчання.

Перевірка та оцінювання знань, вмінь та навичок здобувачів з освітнього компонента «Культурна спадщина України» забезпечується здійсненням поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснюється під час проведення практичних занять та передбачає оцінювання рівня теоретичної підготовки здобувачів до заняття, якості виконання відповідних завдань. Здійснення поточного контролю знань здобувачів включає опитування (усне та/або письмове), комп'ютерне тестування, підготовку презентацій та виступ із ними. За роботу на навчальних заняттях здобувачі можуть отримати 75 балів (15 занять * 5 балів = 75 балів).

За виконання позааудиторної самостійної роботи (проходження курсів на платформі Prometheus або на інших онлайн платформах за тематикою освітнього компонента, виконання есе, участь у наукових заходах) здобувачі можуть отримати 25 балів.

Максимальна сума балів за поточну навчальну роботу, таким чином, складає 100 балів.

Рівні компетентності	За шкалою ДТЕУ	Критерії оцінювання
1	2	3
Високий (дослідницький)	90-100	Має обґрунтовані та всебічні знання з освітнього компонента, вміє узагальнювати та систематизувати набуті знання; самостійно знаходить джерела інформації та працює з ними; проводить власні дослідження, може використовувати набуті знання та вміння при розв'язанні задач.

Достатній (частково-пошуковий)	82-89	Володіє навчальним матеріалом, вміє зіставляти та узагальнювати, виявляє творчий інтерес до предмету, виконує завдання з повним поясненням та обґрунтуванням, але допускає незначні помилки; може усвідомити нові для нього факти, ідеї.
	75-81	Володіє визначеним програмою навчальним матеріалом; розв'язує завдання, передбачені програмою, з частковим поясненням.
Елементарний (репродуктивний)	69-74	Володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні; може самостійно розв'язати та пояснити розв'язання завдання.
	60-68	Ознайомлений з навчальним матеріалом, відтворює його на репродуктивному рівні; виконує елементарні завдання за зразком або відомим алгоритмом.
Низький (фрагментарний)	35-59	Ознайомлений та відтворює навчальний матеріал на рівні окремих фактів та фрагментів матеріалу; під керівництвом викладача виконує елементарні завдання.
	1-34	Ознайомлений з навчальним матеріалом на рівні розпізнавання та відтворення окремих фактів.

Для очної (денна, вечірня) форми навчання поточна робота оцінюється в 100 балів, підсумковий контроль (екзамен) оцінюється в 100 балів.

До екзамену допускаються всі здобувачі вищої освіти, які набрали за результатами поточної роботи протягом семестру 60 балів.

Результат підсумкового контролю (екзамен) з освітнього компонента для здобувачів очної форми навчання визначається як середньоарифметична сума балів поточної роботи та екзамену.

Кращим здобувачам, які повністю виконали програму з освітнього компонента, виявили активність в науково-дослідній роботі за відповідною тематикою, стали призерами студентських олімпіад, виступали на конференціях та за результатами поточної роботи набрали 90 і більше балів, науково-педагогічний працівник має право виставити результат екзамену без опитування (при усному екзамені) чи виконання екзаменаційного завдання (при письмовому екзамені).

Результат підсумкового контролю (екзамен) з освітнього компонента для здобувачів заочної форми навчання оцінюється в 100 балів, відповідно до Положення про організацію освітнього процесу від 17.06.2024 № 08 (зі змінами від 25.11.2025, протокол № 12).

Згідно з цим же Положенням здобувач вищої освіти, який не погоджується з оцінкою, отриманою під час підсумкового контролю, має право в день оголошення результатів звернутися із заявою на ім'я директора з проханням апеляційного перегляду оцінки.

Обсяг освітнього компонента в кредитах та його розподіл

Тематичний план та оцінювання результатів навчання						
Теми	Кількість годин				Форми контролю	Бальна оцінка
	всього	з них				
		лекції	ПЗ	СРС		
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи вивчення культурної спадщини України						
Тема 1. Культурна спадщина як фундамент національної ідентичності.	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 2. Загальні проблеми пам'яткоохоронної діяльності.	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 3. Культурні цінності: проблеми охорони, вивезення, ввезення та повернення.	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 4. Феномен української культури та культурної спадщини українського народу.	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Розділ 2. Матеріальна культурна спадщина України						
Тема 5. Культурна спадщина дохристиянської доби (до сер. IX ст.).	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 6. Культурна спадщина Київської Русі та Галицько-Волинської держави (сер. IX – сер. XIV ст.).	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 7. Культурна спадщина литовсько-польської доби (др. пол. XIV – сер. XVII ст.).	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 8. Культурна спадщина козацько-гетьманської доби (др. пол. XVII – др. пол. XVIII ст.).	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 9. Культурна спадщина періоду національного відродження (кін. XVIII – поч. XX ст.).	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 10. Культурна спадщина «радянської епохи» (20-80-ті рр. XX ст.).	22	4	4	14	УО, ПО/П, КТ	10
Розділ 3. Нематеріальна культурна спадщина України						
Тема 11. Мова, усні традиції та виконавські мистецтва в культурній спадщині України.	11	2	2	7	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 12. Звичайі, обряди та свята українського народу.	11	4	2	5	УО, ПО/П, КТ	5
Тема 13. Традиції декоративно-ужиткового мистецтва.	11	2	4	5	УО, ПО/П, КТ	10
Індивідуальне завдання	26			26	ІЗ	25
Разом	180	30	30	120		
Підсумковий контроль – екзамен						

Перелік умовних позначень форм контролю та оцінка їх у балах:

УО – усне опитування – 2 бали.

ПО – письмове опитування – 2 бали. П – презентація – 2 бали.

КТ – комп'ютерне тестування – 1 бал.

ІЗ – індивідуальне завдання – 25 балів (проходження курсів на платформі Prometheus або на інших онлайн платформах за тематикою освітнього компонента – 10 балів, виконання есе – 10 балів, участь у наукових заходах – 5 балів).

Загальна сума за поточну навчальну роботу (аудиторну та самостійну) за семестр – 100 балів.

Критерії оцінювання розроблені відповідно до положення Про організацію освітнього процесу здобувачів вищої освіти
<http://www.vtei.com.ua/doc/2024/dok/8.pdf>.

II. ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО КОМПОНЕНТА.

Зміст освітнього компонента.

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи вивчення культурної спадщини України

Тема 1. Культурна спадщина як фундамент національної ідентичності.

Понятійний апарат дослідження культурної спадщини. Поняття «культурна спадщина», «об'єкт культурної спадщини». Види культурної спадщини. Матеріальна та нематеріальна культурна спадщина. Функції культурної спадщини та її роль у збереженні національної самобутності, забезпеченні збалансованого розвитку держави та регіонів. Вплив культурної спадщини на розвиток туризму, економічний розвиток держави та регіонів. Об'єкти культурної спадщини України (на державному обліку та в Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО). Національний перелік елементів нематеріальної культурної спадщини України.

Тема 2. Загальні проблеми пам'яткоохоронної діяльності.

Становлення та розвиток пам'яткоохоронної діяльності в Україні. Проблеми збереження історико-культурної спадщини України на сучасному етапі державотворення. Нормативно-правова база охорони історико-культурної діяльності в Україні. Діяльність Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. Поняття реконструкції, реновації, реставрації, консервації об'єктів культурної спадщини: зміст та характерні риси. Досвід реставрації об'єктів культурної спадщини в Україні. Оцифрування об'єктів культурної спадщини: досвід регіонів України та зарубіжних країн. Зарубіжний досвід збереження історико-культурної спадщини.

Тема 3. Культурні цінності: проблеми охорони, вивезення, ввезення та повернення.

Поняття «культурні цінності». Культурна спадщина та культурні цінності: проблеми взаємозв'язку. Підходи до проблеми охорони культурних цінностей. Нормативно-правове забезпечення вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей (Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», ін.). Моніторинг, паспортизація та оцінка об'єктів культурної спадщини. Облік та збереження культурних цінностей. Особливості системи управління і охорони культурних цінностей. Повернення історико-культурних цінностей в Україну: здобутки та проблеми.

Тема 4. Феномен української культури та культурної спадщини українського народу.

Самобутність української культури. Проблема походження етноніма «Україна». Український соціокультурний простір. Геокультурні особливості України. Теорії походження українського народу та української культури.

Поняття ментальності. Український тип характеру, ментальності та культури. Головні риси української культури (крізь призму української ментальності).

Проблема періодизації історії України та української культури. Етапи розвитку української культури (за схемою М.С. Грушевського).

Розділ 2. Матеріальна культурна спадщина України

Тема 5. Культурна спадщина дохристиянської доби (до сер. IX ст.).

Загальна характеристика історичного періоду. Трипільська культура: характерні риси, походження та історія «віднайдення» археологами. Роль та місце трипільської культури в генезисі українського народу.

Культурна спадщина скіфо-сарматської доби: духовний світ кочовиків крізь призму пам'яток із курганів та поховань знаті.

Матеріальна культура населення античних міст-держав Північного Причорномор'я. Традиції гончарства, ювелірної справи та містобудування.

Культурні надбання східнослов'янських племен дохристиянського періоду.

Тема 6. Культурна спадщина періоду Київської Русі та Галицько-Волинської держави (сер. IX – сер. XIV ст.).

Загальна характеристика історичного періоду. Християнство як рушій розвитку культури Київської Русі. Стильові характеристики архітектури і живопису Київської Русі та Галицько-Волинського князівства. Мистецтво іконопису. Мозаїки та фрески. Софія Київська як унікальний зразок архітектури, мистецтва мозаїк та фресок періоду Київської Русі та найдавніший зі збережених на території України християнських храмів. Традиції літописання та мистецтво книжкової мініатюри. Традиції містобудування.

Тема 7. Культурна спадщина литовсько-польської доби (др. пол. XIV – сер. XVII ст.).

Загальна характеристика історичного періоду. Замкова та фортифікаційна архітектура. Дерев'яне зодчество. Містобудування.

Образотворче мистецтво: сакральний та світський портретний живопис.

Мистецтво книжкової мініатюри. Пересопницьке Євангеліє. Книгодрукування та його роль в активізації писемної творчості. «Апостол» та «Азбука» І. Федорова.

Острозька академія як перший вищий навчальний заклад на території України. Острозька Біблія.

Культурні традиції Львова. Архітектура Ренесансу у Львові.

Тема 8. Культурна спадщина козацько-гетьманської доби (др. пол. XVII – др. пол. XVIII ст.).

Загальна характеристика історичного періоду. Бароко в Україні: зміст та характерні риси першого в мистецькій практиці України художнього стилю. Бароко в архітектурі, живописі (світському та сакральному), скульптурі Західної України. Творчість І. Пінзеля.

«Козацьке бароко» та «Мазепинське бароко» в архітектурі Гетьманщини: стильова характеристика та найяскравіші пам'ятки. Діяльність української національної архітектурної школи (І. Григорович-Барський, С. Ковнір, І. Зарудний).

Бароко у Вінниці: аналіз конкретних зразків архітектури.

Ланшафтно-паркова та палацова архітектура.

Традиції іконописання та світського парадного портрету. Народна картина «Козак Мамай». Мистецтво гравюри.

Тема 9. Культурна спадщина періоду національного відродження (кін. XVIII – поч. XX ст.).

Загальна характеристика історичного періоду. Класицизм: зміст та характерні риси. Класицизм в архітектурі України. Розвиток палацового будівництва. Сакральна архітектура. Традиції містобудування. Палацово-паркові ансамблі підросійської та підавстрійської України.

Модерн в архітектурі України: стильові характеристики та найяскравіші зразки. Творчий спадок архітектора В. Городецького. Доробок архітектора Г. Артинова.

Т. Шевченко, як основоположник реалістичного напрямку, майстер офорту та акварелі. Живопис побутового жанру та реалізму в творчості М. Пимоненка. Пейзажний живопис у творчості С. Васильківського, І. Айвазовського, А. Куїнджі. Товариство пересувних художників та творчий спадок І. Ріпіна. Київська рисувальна школа та діяльність М. Мурашка.

Тема 10. Культурна спадщина «радянської епохи» (20-80-ті рр. XX ст.).

Загальна характеристика історичного періоду. «Соціалістичний реалізм» та радянський модернізм: зміст та характерні риси.

«Пролетарська культура» в архітектурі та образотворчому мистецтві.

Розвиток живопису. Живопис соцреалізму (Т. Яблонська, ін.), шістдесятників (А. Горська, О. Заливаха, В. Зарецький, ін.), нонконформізму та андеграунду (І. Марчук, Ф. Гуменюк, ін.). Живопис М. Бойчука та школа бойчукістів. Наївне мистецтво у творчій спадщині М. Примаченко, К. Білокур, Г. Собачко-Шостак. Діяльність Національної спілки художників України.

Розвиток графіки та мистецтва плакату.

Монументальне мистецтво «радянського періоду». Традиції скульптури. Архітектура сталінського ампіру та функціоналізму. Містобудування в радянській Україні.

«Радянський маскульт» та його місце у культурній спадщині України.

Розділ 3. Нематеріальна культурна спадщина України

Тема 11. Мова, усні традиції та виконавські мистецтва в культурній спадщині України.

Мова в системі української культури: проблеми становлення та розвитку.

Усна народна творчість та її основні типи: поетичний (пісенна творчість, обрядові пісні, історичні (героїчні) пісні та думи, колискові), прозовий (казки, легенди, перекази, оповідки), драматичний (п'єси, сценки для народного театру, вертеп). Українські народні пісні та танці. Гра на народних музичних інструментах.

Ярмарок як синтез фольклорно-етнографічної обрядовості та торгівлі.

Історія та еволюція українського вертепу.

Шопка як витвір мистецтва: від класичної скульптури до сучасних інсталяцій.

Тема 12. Звичаї, обряди та свята українського народу.

Поняття звичаїв та обрядів.

Поняття календарної обрядовості. Весняні звичаї та обряди. Літні звичаї та обряди. Осінні звичаї та обряди. Зимові звичаї та обряди.

Родинна обрядовість. Весільні звичаї та обряди. Звичаї та обряди, пов'язані з народженням дитини. Поховальні звичаї та обряди.

Тема 13. Традиції декоративно-ужиткового мистецтва.

Мистецтво ткацтва. Килимарство. Мистецтво плетення з лози. Дерев'яна скульптура та традиції різьблення по дереву. Мистецтво народної іграшки. Художній розпис. Писанкарство Петриківський розпис. Яворівський розпис.. Традиції української вишивки. Гончарський промисел. Косівська кераміка. Опішнянська кераміка.

Структура освітнього компонента.

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час здобувача, год
Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, зміст та функції культурної спадщини, перелік об'єктів культурної спадщини України, включених до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Розуміти значення культурної спадщини України для збереження українською нацією своєї ідентичності.	Тема 1. Культурна спадщина як фундамент національної ідентичності. Лекція № 1. План лекції: 1. Понятійний апарат дослідження культурної спадщини. 2. Функції культурної спадщини та її роль у збереженні національної самобутності, забезпеченні збалансованого розвитку держави та регіонів. 3. Об'єкти культурної спадщини України: сучасний стан. Рекомендовані джерела: <i>Основні: 2, 3.</i> <i>Додаткові: 1, 5, 11, 13, 16, 19, 30.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1, 2, 8, 9, 14, 15.</i>	2
	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	7
	Практичне заняття № 1. План практичного заняття: 1. Культурна спадщина України як надбання українського народу та як навчальна дисципліна. 2. Роль культурної спадщини народу у збереженні національної ідентичності. 3. Передумови для включення (виключення) об'єктів культурної спадщини до (зі) Списку ЮНЕСКО.	2
Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, основні етапи пам'яткоохоронної діяльності в Україні.	Тема 2. Загальні проблеми пам'яткоохоронної діяльності. Лекція №2. План лекції: 1. Становлення та розвиток пам'яткоохоронної діяльності в Україні. 2. Проблеми збереження історико-культурної спадщини України на сучасному етапі державотворення.	2

Розуміти основні причини втрати Україною об'єктів культурної спадщини та труднощі її збереження. Усвідомлювати роль держави та громадськості у збереженні культурної спадщини.	3. Оцифрування об'єктів культурної спадщини: досвід регіонів України та зарубіжних країн. 4. Зарубіжний досвід збереження історико-культурної спадщини. Рекомендовані джерела: <i>Основні: 3, 7.</i> <i>Додаткові: 11, 13, 16, 19, 21, 29, 30, 31.</i> <i>Інтернет-ресурси: 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13.</i>	
	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	7
	Практичне заняття №2. План практичного заняття: 1. Причини втрати Україною об'єктів культурної спадщини: історична минувшина та сучасність. 2. Роль держави та громадськості у збереженні культурної спадщини: досвід України та зарубіжних країн. 3. Програма «Велика реставрація. 100 об'єктів культури»: результати реалізації. 4. Можливості цифрових технологій та збереження та популяризації культурної спадщини.	2
Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, нормативно-правову базу України щодо вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей. Розуміти різницю між культурною спадщиною та культурними цінностями.	Тема 3. Культурні цінності: проблеми охорони, вивезення, ввезення та повернення. Лекція №3. План лекції: 1. Культурна спадщина та культурні цінності: проблеми взаємозв'язку. Підходи до проблеми охорони культурних цінностей. 2. Нормативно-правове забезпечення вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей. 3. Повернення історико-культурних цінностей в Україну: стан та перспективи. Рекомендовані джерела: <i>Основні: 2, 3.</i> <i>Додаткові: 14, 34.</i> <i>Інтернет-ресурси: 9, 10, 15.</i>	2
	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	7

Усвідомлювати важливість збереження культурних цінностей народу на території історичної Батьківщини.	Практичне заняття №3. План практичного заняття: 1. Поняття «культурні цінності», «родинні цінності», «колекція культурних цінностей»: зміст та взаємозв'язок. 2. Правила ввезення на територію України культурних цінностей. 3. Правила тимчасового вивезення культурних цінностей з території України.	2
Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, періодизацію історії України (української культури) М.С. Грушевського, зміст української ментальності та її особливості.	Тема 4. Феномен української культури та культурної спадщини українського народу. Лекція №4. План лекції: 1. Самобутність української культури. 2. Український тип характеру, ментальності та культури. 3. Проблема періодизації історії української культури. Рекомендовані джерела: <i>Основні: 1, 4, 8, 9, 10.</i> <i>Додаткові: 24.</i> <i>Інтернет-ресурси: 1, 2, 15.</i>	2
	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	7
	Практичне заняття №4. План практичного заняття: 1. Поняття ментальності. Риси української ментальності. 2. «Межовість» України та української культури. 3. Внесок інших держав та народів у формування культурної спадщини України.	2
Усвідомлювати унікальність української культури та культурної спадщини України та розуміти чинники, які її зумовили. Розуміти зміст «межовості» України та української культури та знати чинники, які її зумовили.		

Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, зміст, особливості та збережені пам'ятки трипільської культури, культури скіфів та сарматів, культури античних міст-держав Північного Причорномор'я. Розуміти місце трипільської культури, культури скіфів та сарматів, античних міст-держав Північного Причорномор'я в становленні культури українського народу.	Тема 5. Культурна спадщина дохристиянської доби (до сер. IX ст.). Лекція №5. План лекції: 1. Трипільська культура: характерні риси, роль та місце в культурному поступі українського народу. 2. Культурна спадщина скіфів та сарматів. Рекомендовані джерела: <i>Основні: 1, 4, 5, 6, 8, 10.</i> <i>Інтернет-ресурси: 8, 14, 15.</i>	2
	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	7
	Практичне заняття №5. План практичного заняття: 1. Трипільська культура: зміст та характерні риси. 2. Матеріальна культура скіфів та сарматів. 3. Античні традиції містобудування на території України. Архітектура та скульптура античних міст-держав Північного Причорномор'я.	2
Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, головні, насамперед збережені, об'єкти культурної спадщини «княжої доби». Розуміти важливість Київської та Галицько-Волинської Русі в генезисі культури українського народу.	Тема 6. Культурна спадщина Київської Русі та Галицько-Волинської держави (сер. IX – сер. XIV ст.). Лекція №6. План лекції: 1. Християнство як чинник нових культурних процесів. 2. Архітектура та сакральний живопис «княжої доби». 3. Традиції книгописання на Русі. Рекомендовані джерела: <i>Основні: 1, 4, 5, 6, 8, 10.</i> <i>Додаткові: 17, 23.</i> <i>Інтернет-ресурси: 8, 14, 15.</i>	2
	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття	7

Усвідомлювати унікальність культурного спадку Русі. Вміти доводити тяглість української культури від Київської Русі і до тепер.	Практичне заняття №6. План практичного заняття: 1. Світська та сакральна архітектура «княжих міст» «великої» та Галицько-Волинської Русі (Київ, Чернігів, Переяслав, Володимир, Галич, Холм). 2. Традиції іконописання: тематика та жанрова стилістика Київської та Галицько-Волинської Русі. Традиції містобудування на Русі.	2
Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, культурну спадщину українського народу в період литовсько-польської доби, головні культурні здобутки визначеного періоду. Розуміти внесок ВКЛ та РП у розвиток української культури визначеного періоду.	Тема 7. Культурна спадщина литовсько-польської доби (др. пол. XIV – сер. XVII ст.). Лекція №7. План лекції: 1. Іван Федоров та традиції книгодрукування в Україні. 2. Світська та сакральна архітектура на українських землях у складі Великого князівства Литовського та Речі Посполитої. 3. Мистецтво іконописання: жанрова стилістика та манера виконання у розрізі іконописних шкіл (осередків). 4. Традиції дерев'яного зодчества на Західній Україні. Рекомендовані джерела: <i>Основні: 1, 4, 5, 6, 8, 10.</i> <i>Додаткові: 17, 23.</i> <i>Інтернет-ресурси: 8, 14, 15.</i>	2
	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	7
	Практичне заняття №7. План практичного заняття: 1. Мистецтво книжкової графіки. 2. Традиції ювелірного мистецтва. Мистецтво скульптури.	2
Усвідомлювати нелінійність формування української культури у період перебування українських земель у складі ВКЛ та РП.		

Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, об'єкти культурної спадщини України періоду Гетьманщини. Розуміти визначальні культурні тенденції козацько- гетьманської доби.	Тема 8. Культурна спадщина козацько-гетьманської доби (др. пол. XVII – др. пол. XVIII ст.). Лекція №8. План лекції: 1. Бароко в мистецькій традиції України: зміст та характерні риси. 2. «Козацьке» та «Мазепинське бароко» у світській та сакральній архітектурі Гетьманщини. 3. Бароко у світській та сакральній архітектурі Західної України. Рекомендовані джерела: <i>Основні: 1, 4, 5, 6, 8, 10.</i> <i>Додаткові: 17, 20, 23, 33.</i> <i>Інтернет-ресурси: 8, 15, 15.</i>	2
Усвідомлювати важливість пам'яток – об'єктів культурної спадщини епохи в генезисі українського народу та його культури.	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	7
	Практичне заняття №8. План практичного заняття: 1. Бароко в скульптурі. Творчість І. Пінзеля. 2. Мистецтво світського портрету: аналіз найяскравіших зразків бароко. 3. Бароко в традиції іконописання та храмового живопису. 4. Народне малярство. Народна картина «Козак Мамай».	2
Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, визначальні тенденції розвитку культури в період національного відродження, найважливіші зі збережених об'єктів культурної	Тема 9: Культурна спадщина періоду національного відродження (кін. XVIII – поч. XX ст.). Лекція №9. План лекції: 1. Класицизм в мистецтві України: ідейне підґрунтя та характерні риси. 2. Традиції світської та сакральної архітектури. Палацово-паркові комплекси. 3. Т. Шевченко, як основоположник реалістичного напрямку, майстер офорту та акварелі. 4. Монументальна скульптура в культурній спадщині України кін. XVIII – поч. XX ст.	2

спадщини України означеного періоду.	Рекомендовані джерела: <i>Основні: 1, 4, 5, 6, 8, 10.</i> <i>Додаткові: 17, 20, 23, 33.</i> <i>Інтернет-ресурси: 8, 14, 15.</i>	
Розуміти важливість пам'яток – об'єктів культурної спадщини епохи у розвитку українського народу та його культури.	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	7
	Практичне заняття №9. План практичного заняття: 1. Модерн в архітектурі України. Творчість В. Городецького. 2. Живопис побутового жанру та реалізму в творчості М. Пимоненка. 3. Пейзажний живопис у творчості С. Васильківського, І. Айвазовського, А. Куїнджі. 4. Товариство пересувних художників та творчий спадок І. Ріпіна.	2
Знати відповідний категоріальний апарат за темою занять, найсуттєвіші ознаки культурної спадщини «радянського періоду», найяскравіші пам'ятки епохи – об'єкти культурної спадщини України.	Тема 10. Культурна спадщина «радянської епохи»(20-80-ті рр. XX ст.). Лекція №10. План лекції: 1. Ідеологічне підґрунтя мистецтва «радянської доби». 2. «Соціалістичний реалізм» та радянський модернізм: зміст та характерні риси. 3. «Пролетарська культура» в архітектурі та образотворчому мистецтві. 4. Розвиток графіки та плакатного живопису.	2
Вміти об'єктивно та незаангажовано оцінювати радянську епоху.	Лекція №11. План лекції: 1. Шістдесятники як феномен української культури радянського періоду. 2. Культурний спадок шістдесятників та його місце в культурі українського народу. Література. Образотворче мистецтво. Кінематограф.	2
Розуміти ідеологічне підґрунтя радянської доби та	Рекомендовані джерела: <i>Основні: 1, 4, 5, 6, 8, 10.</i> <i>Додаткові: 23.</i> <i>Інтернет-ресурси: 8, 14, 15.</i>	

об’єктивно оцінювати умови, в яких відбувалося творення культури. Усвідомлювати трагізм радянської доби для українського народу, його історії та культури.	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	14
	Практичне заняття №10. План практичного заняття: 1. Монументальне мистецтво «радянського періоду» (мозаїки, скульптура). 2. «Радянський маскульт» та його місце у культурній спадщині України. 3. Традиції містобудування.	2
	Практичне заняття №11. План практичного заняття: 1. Живопис соцреалізму (Т. Яблонська, ін.), шістдесятників (А. Горська, О. Заливаха, В. Зарецький, ін.)ю 2. Живопис нонконформізму та андеграунду (І. Марчук, Ф. Гуменюк, ін.). 3. Живопис М. Бойчука та школа бойчукістів. 4. Наївне мистецтво у творчій спадщині М. Примаченко, К. Білокур, Г. Собачко-Шостак.	2
	Знати: відповідний категоріальний апарат за тематикою, різновиди фольклору, їх місце у збереженні самобутності нації, перелік обкатів нематеріальної культурної спадщини України.	<i>Тема 11. Мова, усні традиції та виконавські мистецтва в культурній спадщині України.</i> Лекція №12. План лекції: 1. Мова в системі культури: проблеми становлення та розвитку в Україні. 2. Фольклор: зміст, етапи зародження та розвитку фольклору. 3. Класифікація фольклору. Рекомендовані джерела: <i>Основні: 1, 5, 9.</i> <i>Додаткові: 9, 25, 28, 31.</i> <i>Інтернет-ресурси: 8, 14, 15.</i>
Розуміти: роль мови та усної народної творчості у збереженні національної самобутності.	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття.	7
	Практичне заняття №12. План практичного заняття: 1. Українські народні пісні: класифікація та різновиди.	2

	2. Козацькі пісні як елемент нематеріальної культурної спадщини України у списку ЮНЕСКО. 3. Ярмарок як синтез фольклорно-етнографічної обрядовості та торгівлі. 4. Традиції вертепу в Україні.	
Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, зміст календарної та родинної обрядовості.	Тема 12. Звичаї, обряди та свята українського народу. Лекція №13. План лекції: 1. Поняття традицій, звичаїв та обрядів. 2. Календарна обрядовість. Обряди весняного, літнього, осіннього та зимового циклів.	2
Розуміти важливість звичаїв, обрядів та свят для збереження національної ідентичності та самобутності народу.	Лекція №14. План лекції: 1. Весільні звичаї та обряди. 2. Звичаї та обряди, пов'язані з народженням дитини. 3. Поховальні звичаї та обряди. Рекомендовані джерела: <i>Основні:</i> 2, 9. <i>Додаткові:</i> 6, 15, 26, 27. <i>Інтернет-ресурси:</i> 8, 14, 15.	2
Усвідомлювати необхідність збереження звичаїв, обрядів та свят народу для теперішнього та майбутніх поколінь.	Самостійна робота студентів: Вивчення та доповнення матеріалу лекції, опрацювання рекомендованих джерел за темою, підготовка до практичного заняття	5
	Практичне заняття №13. План практичного заняття: 1. Весільні звичаї та обряди. 2. Звичаї та обряди, пов'язані з народженням дитини. 3. Поховальні звичаї та обряди.	2
Знати відповідний категоріальний апарат за темою заняття, історію виникнення та розвитку народних промислів, їх зміст та форми вираження.	Тема 13. Традиції декоративно-ужиткового мистецтва. Лекція №14. План лекції: 1. Гончарський промисел. Косівська та Опішнянська кераміка. 2. Декоративний розпис. Петриківський та Яворівський розпис. Писанкарство. 3. Кулінарна спадщина України.	2

III. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА.

Основні:

1. Величко О., Розовик О. Історія України та української культури (у конспективному викладі) : навч. посіб. Київ : Медпринт, 2023. 192 с.
2. Вербицька П. В., Гнідик І. І., Годованська О. М., Курдина Ю. М., Салюк А. 3. Культурна спадщина України: інноваційні підходи та сталий розвиток : навч. посіб. Львів: НУ «Львівська політехніка», 2022. 148 с.
3. Кулиняк І. Я., Карий О. І., Прокопишин-Рашкевич Л. М., Огінок С. В., Бондаренко Ю. Г. Європейський досвід популяризації історичної спадщини та культурного туризму : навч. посіб. Львів : НУ «Львівська політехніка», 2023. 256 с.
4. Курков А., Ложкіна А., Мудрак М., Соловійов О., Бурлака В., Пучков А., Раффенспергер К., Ключко Д., Яременко М. Скарби України. Культурна спадщина нації. Київ : ArtHuss, 2024. 256 с.
5. Левицька Н. М., Колосюк В. О., Береговий С. І. Історія української культури: навч.-метод. посіб. Київ : Кондор, 2025. 326 с.
6. Павлова О. Ю. Історія української культури : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2022. 340 с.
7. Присяжнюк О. М. Охорона культурної спадщини : навч. посіб. Ч. 1. Державний заклад «Південноукр. нац. пед. ун-т ім. К. Д. Ушинського». Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2019. 226 с. URL : <https://lnk.ua/AwS2GtvZy>
8. Присяжнюк О. М. Історія української культури : навч. посіб. Одеса : Ун-т Ушинського, 2019. 226 с.
9. Україна: історія, культура, ментальність : навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини ; уклад. О. М. Перепелюк. Умань: Візаві, 2021. 157 с. URL : <https://enpuirb.udu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/450ad0ba-05bc-4b17-b2fb-0f50915d47fc/content>
10. Українська культура : підручн. / [В. О. Лозовой (керівник авт. кол.), Л. В. Анучина, О. В. Бурлука та ін.] ; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2021. 400 с. URL : <https://lnk.ua/aiLtDBqp1>

Додаткові:

1. Бабенко В. А. Матеріальна та нематеріальна культурна спадщина в контексті права інтелектуальної власності та національної безпеки України. *Управління проєктами. Перспективи розвитку проєктного та нейроменеджменту, інформаційних технологій управління, технологій створення та використання об'єктів права інтелектуальної власності* : зб. наук. пр. за матеріалами IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Дніро, 24-25 берез. 2022 р.). Дніпро, 2022. С. 176-185.
2. Біляшівський М. Українське народне мистецтво. 2-ге вид. Харків : Видавець Савчук О. О., 2022. 168 с.

3. Волковічер Т. М. Вербальні тексти у народній вишивці кінця XIX–першої половини XX ст.: генеза, семантика, прагматика : монографія. Київ : Наукова думка, 2019. 173 с.
4. Гарькава Т. А. Петриківський розпис : теорія та методика : підруч. Дніпро : Ліра, 2019. 403 с.
5. Горбул Т. О. Еволюція поняття «культурна спадщина»: теоретико-методологічний аспект. *Культурологічна думка*. 2023. № 23. С. 178-187. URL : https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD23_Gorbul.pdf
6. Горошко-Погорецька Л. Українські весільні традиції. Київ: Віхола, 2025. 232 с.
7. Гримич М., Лильо І., Брайченко О., Резніченко В. Україна. Їжа та історія. Київ : Їжак, 2021. 288 с.
8. Душар М., Лильо І. Шляхетна кухня Галичини. Львів : Видавництво Старого Лева, 2023. 488 с.
9. Елементи нематеріальної культурної спадщини України / [авт. кол.: І. Френкель, О. Іщенко ; наук. ред.: В. Телеуця, Л. Снігирьова та ін.] ; Укр. центр культур. дослідж. Вінниця : ТОВ «Твори», 2018. 145.
10. Івашків Г. Феномен косівської кераміки. Київ : Пам'ятки України, 2019. 31 с.
11. Катаргіна Т. Українська культурна спадщина за кордоном: проблеми дослідження та збереження. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2024. С. 226-251.
12. Ковчег Смаку. Україна: їжа, знання та історії гастрономічної спадщини. 2022. 218 с. URL: https://www.unisg.it/assets/ADG_UCRAINA_WEB_2.pdf
13. Культурна спадщина та цифрові технології. URL : <https://reherit.org.ua/wp-content/uploads/2021/11/Bila-knyga-3-Kulturna-spadshhyna-ta-tsyfrovi-tehnologii-.pdf>
14. Міщенко М. О. Матеріальні культурні цінності в національному культурному просторі України. *Культурологічна думка*. 2017. № 12. С. 1160-164. URL : https://www.culturology.academy/wp-content/uploads/KD12_Mishchenko.pdf
15. Морозенко М. Наші звичаї і традиції. Київ : «Агенція «ІРІО», 2023. 208 с.
16. Осієвська Ю. С. Культурна спадщина як драйвер соціокультурного розвитку на сучасному етапі: ефективність регіональної моделі. *Культура і сучасність*. 2022. №1. С. 99-105. URL : <https://journals.uran.ua/kis/article/view/262578>
17. Павлуцький Г. Дерев'яні та муровані храми України. Харків : Видавець Олександр Савчук, 2017. 214 с.
18. Плесконос А., Писаренко Н., Артюх Л. Національна кулінарна спадщина України. Київ : Балтія-друк, 2021. 158 с.
19. Потапенко В., Тищенко Ю., Каплан Ю., Бакальчук В., Литвиненко О., Михайлова О. Культурна спадщина та національна безпека. Аналітична доповідь. Київ : Національний інститут стратегічних досліджень, 2023. 58 с. URL : https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-09/ad_kult_spad_nac_bezp_06092023.pdf

20. Прибєга Л. Дерев'яні церкви України. Київ : Мистецтво, 2020. 192 с.
21. Приходько Л. Оцифрування об'єктів культурної спадщини за нормативно-правовими документами Європейського Союзу у сфері авторського права і суміжних прав. *Архіви України*. 2020. Вип. 1. № 322. С. 104-131. URL : <https://au.archives.gov.ua/index.php/au/article/view/29/2>
22. Пурина І. О. Крелевецькі рушники: історія, семантика, технологія. Суми : Територія, 2018. 38 с.
23. Регіональні особливості нерухомих пам'яток України : монографія / кол. авт.: Бичковська Г.М., Гаврилюк О.Н. Гаврилюк С.В. [та ін.]. ; під заг. ред. Л.О. Гріффена, О.М. Титової : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК. Київ : Центр пам'яткознавства НАН України і УТОПІК, 2017. 276 с.
24. Савайда О. І. Українська ментальність поміж ментальностей народів світу. *Соціально-правові студії*. 2020. Вип. 2 (8). С. 161-165. URL : https://sls-journal.com.ua/web/uploads/pdf/S&LS_2020_Vol.%203,%20No.%202_161-165.pdf
25. Соколова Н. Д., Дуб В. О. Український вертеп: історія створення та особливості народного театру. *Modern problems of science, education and society: the 10th International scientific and practical conference (December 4-6, 2023) SPC «Sci-conf.com.ua»*, Kyiv, Ukraine. 2023. С. 1321-1324. <https://reposit.uni-sport.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c6913630-e4c3-4270-b5ad-3b02409c7946/content>
26. Суперсила Різдва ; упорядн. Б. Неборак. Київ : [Stretovych](https://stretovych.com), 2025. 200.
27. Ткач М. Українська звичаєва культура. Київ : Ліра-К, 2024. 592 с.
28. Федас Й. Феномен українського вертепу. *Етнічна історія народів Європи*. URL : <https://ethnic.history.knu.ua/data/2002/13/articles/7.pdf>
29. Хохлов М. Туризм культурної спадщини в Україні: сучасні виклики та можливості збереження нематеріальних культурних традицій. *Економіка та суспільство*. 2024. № 68. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5029/4975>
30. Чорна Н.М. Культурна спадщина України: проблеми вивчення, збереження та використання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Зб. наук. пр.* / За заг. ред. проф. О.А. Мельничука. 2021. Вип. 36. С. 67-74. URL : <https://vspu.net/nzhist/index.php/nzhist/article/view/715/707>
31. Чорна Н.М. Нематеріальна культурна спадщина як туристичний ресурс. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 59. URL : https://www.market-infr.od.ua/journals/2021/59_2021/7.pdf
32. Чорна Н.М. Українська національна та регіональна кухні: зміст, особливості становлення, розвитку та використання в індустрії гостинності. *Інфраструктура ринку*. 2024. Вип. 79. С. 238-243. URL: https://market-infr.od.ua/journals/2024/79_2024/42.pdf
33. Шевцова Г. Генеза української дерев'яної церкви: світовий контекст і унікальність. Харків-Київ : Видавець Олександр Савчук, 2019. 276 с.
34. Шульга В. О. Проблеми повернення культурних цінностей під час збройних конфліктів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. Вип. 87. Ч. 4. 2025. С. 318-323. URL : <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/03/51-2.pdf>

Інтернет-ресурси:

1. Cultural heritage / European Comission. URL: <https://culture.ec.europa.eu/cultural-heritage>
2. European Heritage Days / European Comission. URL: <https://culture.ec.europa.eu/culturalheritage/initiatives-and-success-stories/european-heritage-days>
3. Державний реєстр національного культурного надбання. URL: <https://data.gov.ua/dataset/014aba3a-63ed-4edf-b6b1-b26f1ad29953>
4. Державний реєстр нерухомих пам'яток України. URL: <https://mcip.gov.ua/kulturna-spadshchyna/derzhavnyy-reiestrnerukhomykh-pam-iatok-ukrainy/>
5. Інституційні та правові проблеми збереження культурної спадщини / Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/gumanitarniyyrozvitok/instituciyni-ta-pravovi-problemi-zberezhennya-kulturnoi>
6. Конвенція про охорону всесвітньої культурної і природної спадщини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_089#Text
7. Конвенція про охорону нематеріальної культурної спадщини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d69#Text
8. Культурна спадщина. Вебінар. URL : <https://www.youtube.com/watch?v=3Wmg01YUAo0>
9. Міністерство культури та інформаційної політики України. URL : <https://mkip.gov.ua>
10. Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14>
11. Про охорону археологічної спадщини : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1626-IV#Text>
12. Про охорону культурної спадщини : Закон України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1805-14>
13. Про перелік пам'яток культурної спадщини, що не підлягають приватизації : Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/574-17>
14. Спадок. Культурно-історична спадщина України. URL: <https://spadok.org.ua/>
15. Український культурний фонд. URL : <https://ucf.in.ua/>